

עיונים לשבת חול המועד פסח עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

עניינו של שיר השירים

הרב שאולי גרינפלד

הכתבים. ולכן תקנו חכמים שכתבי הקודש יטמאו את הידיים, והיינו שמי שיגע בכתבי הקודש ואחר כך יגע בתרומה – יפסול אותה לאכילה. כיון שכך, צריך היה להגדיר מתוך כל ספרי הנבואה והחכמה שהיו מצויים, מה הם כתבי הקודש, או בלשוננו: הספרים שנכללים בתנ"ך. וכך אומרת המשנה בידיים:

"ר' יהודה אומר: שיר השירים מטמא את הידיים וקהלת מחלוקת, ר' יוסי אומר קהלת אינו מטמא את הידיים ושיר השירים מחלוקת... אמר רבי עקיבא: חס ושלום לא נחלק אדם מישראל על שיר השירים שלא תטמא את הידיים [כלומר: ודאי ששיר השירים מטמא את הידיים], שאין כל העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל, שְׁכָל כתובים קודש, ושיר השירים קודש קדשים".

רבי עקיבא קובע שאין שום ספק בכל ששיר השירים הוא חלק מכתבי הקודש. מה הסיבה לכך? את המפתח להבנת עניינו של השירים, נתן לנו הרמב"ם בהלכות תשובה⁸, שם כתב הרמב"ם:

"וכיצד היא האהבה הראויה? הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה, עזה מאוד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד כאלו חולה חולי האהבה, שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה. יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד כמו שצונו 'בכל לבבך ובכל נפשך,

כתב רבינו דוד אבודרהם¹:

"נהגו העולם לקרות בחג המצות שיר השירים מפני שהוא מדבר מגאולת מצרים שהיא תחילת שעבודן של ישראל וגאולתן ראשונה שנאמר² 'לְסִפְתֵי בְרַכְבִּי פְרַעֲהוּ'".

ובעקבותיו הביא הרמ"א בהגהותיו לשולחן ערוך³ את מנהג האשכנזים:

"ונוהגין לומר שיר השירים בשבת של חול המועד".

ובלשונו הציורית של מרן הרב שאולי ישראלי זצ"ל⁴:

"שבת חול המועד מובלעת בימי החג הראשון והאחרון ובימי המועד שבינתיים. אולם קורנת בזהר מיוחד בקריאת מגילת שיר השירים, שיש בה קסם עלומים שאינו מתיישן לעולם. נודף ממנה בושם שדה של דודאים נותני ריח, פרח הגפן ונץ הרימון, קטורת מור ולבונה מעורבת בנטפי טל ורסיסי לילה. יחד עם המשורר מתפרצת מלבינו הקריאה: 'מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים'".

ויש הנוהגים לאומרו לאחר הגדה של פסח⁵. מה עניינו של שיר השירים? במסכת ידיים⁶ מובא דיון האם שיר השירים מטמא את הידיים. במסכת שבת⁷ בגמרא וברש"י מבואר שאנשים היו רגילים לשמור לחם שהיתה בו קדושת תרומה בתוך כתבי הקודש, בטענה שזה קודש וזה קודש. אלא שמה שהיה קורה, שהעכברים שהיו באים לאכול את הלחם, היו אוכלים גם את

רבות ורעות, אשר כל אלה עוררו את האהבה חזקה והוציאוה אל הפועל המורגש, - אי אפשר בשום אופן שאלה הגעגועים לא ירשמו בספר, באוצר הכללי, ששם כל הגיוני קדשנו נחיתים¹¹.

ועדיין נותר לנו להבין, מפני מה ר' עקיבא קורא לשיר השירים דוקא 'קודש הקדשים'. רבינו הרב צבי יהודה ביאר את הביטוי 'קודש קודשים' בדרכו המיוחדת¹²:

שלוש פעמים ביום [בתפילת שמונה עשרה, בברכת אתה קדוש] אנו מגדירים את עצמנו בתור אנשים של 'עם זו יצרתי לי', בקדושת כלל ישראל - 'וקדושים בכל יום יהללוך סלה'. כל אחד מאיתנו שייך למציאות זו [של היותנו קדושים] באיזו מידה. 'אתה קדוש ושמך קדוש' - ה' הוא הקדוש האמיתי, 'כי עמך מקור חיים' שמעל הכל - ומהמקור השמימי הזה נמשכים גילויי הארה וסידור הקודש בעולם הזה - על ידינו. אנו 'קדושים בכל יום'. ממקור 'אתה קדוש' יש המשך של הארה וגילוי הקדושה של עם-הקודש. על כן דברי קודש המיוחדים לישראל הם קודש קודשים".

הקדושה האלוקית מתגלית בעולם על ידי עם ישראל, ולכן ספר שעוסק בעניינים המיוחדים דווקא לעם ישראל, נקרא קודש קדשים. ובכך נשוב ונבין את הקשר בין שיר השירים לפסח: פסח הוא החג שבו גילה ה' את בחירתו ואהבתו לעם ישראל, ועם ישראל הראו את אהבתם כאשר מסרו נפשם על מצוות הפסח על אף יראתם מהמצרים. זה הזמן בו פגש ה' את אהובתו מתבוססת בדמיה, ואמר לה: 'בדמייך חי'. ועל כן שיר האהבה שבין הדוד לרעיה מתאים דוקא לחג הפסח.

מדוע עניינו של שיר השירים מתברר דווקא על ידי ר' עקיבא? כתב הרב עוזי קלכהיים¹³:

"ארבעים שנה היה ר' עקיבא רועה. לא נעלמה ממנו הרגשת עולם הטבע כפשוטו. אהבתו לרחל בת כלבא שבוע היתה אהבה טהורה... בימות החורף היו ישנים במתבן והיה מלקט תבן מתוך שערותיה, ללא ספק שאותה תקופה העמיקה את קשר הנפשות". ר' עקיבא ידע מה זו אהבה אמיתית בין איש ואשה, ולכן דוקא הוא יכול היה לברר את עניינו של שיר השירים.

והוא ששלמה אמר דרך משל: 'כי חולת אהבה אני'⁹, וכל שיר השירים משל הוא לעניין זה".

הרמב"ם מלמד אותנו, ששיר השירים הוא משל לאהבה שבין הקדוש ברוך הוא לעם ישראל. ועל דרך זו כתב גם רש"י בהקדמתו לשיר השירים:

"ואומר אני, שראה שלמה ברוח הקודש שעתידין ישראל לגלות גולה אחר גולה, חורבן אחר חורבן, ולהתאונן בגלות זה על כבודם הראשון ולזכור חיבה ראשונה אשר היו סגולה לו מכל העמים, לאמר: אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה. ויזכרו את חסדיו ואת מעלם אשר מעלו, ואת הטובות אשר אמר לתת להם באחרית הימים. ויסד ספר הזה ברוח הקדש בלשון אשה צרורה אלמנות חיות, משתוקקת על בעלה, מתרפקת על דודה, מזכרת אהבת נעורים אליו, ומודה על פשעה. אף דודה צר לו בצרתה, ומזכיר חסדי נעוריה ונוי יופיה וכשרון פעליה, בהם נקשר עמה באהבה עזה, להודיעם כי לא מלבו ענה [ה' לא העניש אותנו כי הוא רוצה בכך, אלא בגלל החטא], ולא שילוחיה שילוחין, כי עוד היא אשתו והוא אישה, והוא עתיד לשוב אליה".

לאור הבנה זו, ששיר השירים מבטא את יחסי האהבה שבין ה' ועמו, נוכל לשוב ולהבין המילים בהם בחר ר' עקיבא כדי לבטא את קדושתו של שיר השירים: 'שאין כל העולם כולו כדאי, כיום שניתן בו שיר השירים לישראל'. ר' עקיבא רואה ביום שבו ניתן שיר השירים, כיום שבו משמעוטי ביותר. מה הסיבה לכך?

מרן הראי"ה קוק זצ"ל, בספרו עולת ראייה¹⁰, עמד על תפקידה הספרות והאמנות בכלל. לכל אדם ישנם רגשות, שהוא רוצה לתת להם ביטוי, כמו כן, לכל עם יש את הרגשות הלאומיות המיוחדות לו. התפקיד של הספרות, הוא לתת את הביטוי לרגשות האלו. עם שהספרות שלו איננה נותנת ביטוי לכל רגשותיו, הרי הוא עם שהספרות שלו חסרה. עד שניתן לעם ישראל שיר השירים, כתבי הקודש שלנו היו במצב חסר מאד: הרגש החשוב ביותר שלנו, רגשי האהבה שביננו לבין בורא עולם היו חסרים ביטוי. שיר השירים השלים את החסרון:

"כי אי אפשר כלל לאוצר כתבי הקודש של האומה הקדושה, שכל תולדתה מלאה רישומי אהבת נפש לצור מעוזה, בימי גדולתה והודה על ידי חסד עליון מלא הוד, ובימי עניה ומרודיה על ידי נהרי נחלי דם ושטף צרות

9	שיר השירים ב, ה.	11	נמצאים. והכוונה לתנ"ך.
10	בתחילת חלק ב. על שיר השירים.	12	שיחות הרב צבי יהודה תלמוד תורה ב פסקה 36.
		13	אדרת אמונה עמ' 158.